

Қорытынды. Ойды түйіндей келе қаламгер шығармашылығындағы шоқтығы биік шығарманың бірегейі «Қыпшақ аруы». Бұнда арысы сақ пен ғұн, түркілер, берісі қыпшақ заманындағы кезеңнің көріністері айқын сезіліп тұр. Сол кезеңнен, тәуелсіздікке дейін жеткен мұралар баршылық. Бұған куә ең даладағы бал-бал тастар, тас мүсіндер һәм көне ескерткіштер. Демек, «фольклор жанрларын этнографияға сүйенбей зерттеу мүмкін емес. Этнографиялық материалды пайдалану жанрлардың шығу тегін анықтау үшін ғана қажет емес. Этнография фольклорлық жанрлардың ерте замандағы сипатын, алғашқы даму жолдарын зерттеуге өте пайдалы» [11, 19]. Осыншама дүниені сөз құдіреті арқылы, автор өз шығармаларына сыйдыра білген демекпіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Назарбаев Н.Ә. Ғасырлар тоғысында. – Алматы: Атамұра, 2003 ж. – 256 б.
- 2 Қазақ әдебиетінің тарихы. 10-томдық. I том. – Алматы: ҚазАқпарат баспасы, 2008 ж. – 812 б.
- 3 Мағауин М. Қыпшақ аруы. – Алматы: Атамұра, 2006 ж. – 250 б.
- 4 Қазіргі әдебиет және фольклор. – Алматы: «Арда», 2009. – 480 б.
- 5 Қазақ фольклорының поэтикасы. – Алматы: «Ғылым», 2001 ж. – 250 б.
- 6 Жәмбек С. «Қазақ әдебиетіндегі трансгрессия бастауы қайда?» // *adebiportal.kz*
- 7 Тоқсамбаева А.О. Мұхтар Мағауин шығармаларының көркемдік-эстетикалық танымы // «Қазақ әдебиеті». Жинақ. 2005 ж. №4
- 8 Тойшан А. Мағауиннің жаңа прозасының алтын өзегі. // *abai.kz*
- 9 Әбдіқалық К., Алиева Ж., Мұхтар Мағауин әңгімелеріндегі аштық мәселесі // *Хабар.ҚазҰПУ.Сер.фил – 2020. – Т.2. №2. – 384 Б.*
- 10 Ұлттық рухтың оралуы // *Әдебиет айдыны. 2005 ж.*
- 11 Қасқабасов С. Таңдамалы. – Астана: Фолиант, 2014 ж. – 320 б.

References:

1. Nazarbaev N.Ä. Ğasyrlar toğysynda. – Almaty: Atamūra, 2003 j. – 256 b.
2. Qazaq ädebietiniñ tarihy. 10-tomdyq. I tom. – Almaty: QazAqparat baspasy, 2008 j. – 812 b.
3. Mağauin M. Qypşaq aruy. – Almaty: Atamūra, 2006 j. – 250 b.
4. Qazırgı ädebiet jäne föklor. – Almaty: «Arda», 2009. – 480 b.
5. Qazaq föklorynyñ poetikasy. – Almaty: «Ğylym», 2001 j. – 250 b.
6. Jämbek S. «Qazaq ädebietindegi transgresia bastauy qaida?» // *adebiportal.kz*
7. Toqsambaeva A.O. Mūhtar Mağauin şyğarmalarynyñ körkemdik-estetikalıq tanymy // «Qazaq ädebiet». Jinaq. 2005 j. №4
8. Toişan A. Mağauinniñ jaña prozasynyñ altyn özegi. // *abai.kz*
9. Äbdıqalyq K., Alieva J., Mūhtar Mağauin äñgimelerindegi aştıyq mäselesi // *Habar.QazÜPU.Ser.fil – 2020. – T.2. №2. – 384 B.*
10. Ülttyq ruhtyñ oraluy // *Ädebiet aidyny. 2005 j.*
11. Qasqabasov S. Tañdamaly. – Astana: Foliant, 2014 j. – 320 b.

МРНТИ 17.07.29

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7804.50>

Ибраева А. Д.,¹ Сатемирова Д. А.,² Сыздықов С. Қ.³

^{1,2,3} Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

Н.ҒАБДУЛЛИННИҢ ЗЕРТТЕУ ЛЕРІНДЕГІ Ғ.МҮСІРЕПОВТИҢ ДРАМАТУРГИЯСЫ

Аңдатпа

Мақалада Н.Габдуллиннің зерттеулері жүйелі түрде қарастырылған. Ғалымның ғылыми тұжырымдарының ішінде Г. Мүсірепов драматургиясына арналған еңбегі талданады. Драматургия жанры бүгінде өсіп, өркендеп келеді. Жаңа туынды, жаңа формалық ізденістер бар екені белгілі. Бірақ жаңа ізденістерге баруда бұрын-соңды шығармалардың кейінгі туындылармен сабақтастығын, дәстүр жаңашылдығын танытуымыз қажет. Осы тұрғыда әрине қазақ әдебиетінің белгілі қаламгер Габит Мүсіреповтің драмалық шығармаларының орны ерекше. Нығмет Габдуллин өз зерттеулерінде Габит Мүсіреповтің драматургиясының тақырыптық-идеялық өзектілігін, шынайы өмір болмысының суреттелуін, адамгершілік, әлеуметтік, қоғамдық мәселелердің жаңаша бағытта көтерілуін, сюжеттік желінің, кейіпкерлер характерінің байланысын толықтай зерделейді. Н.Габдуллиннің қазақ әдебиетіндегі қаламгерлік қыры жазушылық өнерімен қатар, зерттеушілік еңбегімен де құнды. Ғалым еңбектері қазақ прозасының дамуы, кейіпкер характері, әдебиетті оқытудың тиімді тұстары тәрізді көптеген мәселелерге терең бойлайды.

Түйін сөздер: Н.Габдуллин, зерттеуші, драматургия, ғалым еңбектері, зерттеушілік мұрасы ғалымның

Ibraeva A.,¹ Satemirova D.,² Syzdykov S.³

*^{1,2,3} Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

DRAMATURGY G. MUSIREPOV IN THE STUDY OF N.GABDULLIN

Abstract

The article systematically examines the research of N. Gabdulin. Among the scientific conclusions of the scientist, his work on the drama of G. Musrepov is analyzed. The genre of drama is growing and flourishing today. We know that there is a new creation, a new formal search. But on the way to new searches, we must demonstrate the continuity of works with subsequent ones, the innovation of traditions. In this regard, of course, a special place is occupied by the dramatic work of the famous writer Gabit Musrepov. In his research, Nygmet Gabdullin fully studies the thematic and ideological relevance of the drama of Gabit Musrepov, the description of real life realities, the innovative rise of moral, social, and social problems, the connection of the storyline and characters of the characters. N. Gabdulin's creativity in Kazakh literature is valuable both as a writer's art and as a research work. The works of the scientist deeply affect many issues, such as the development of Kazakh prose, the characters of heroes, and effective aspects of teaching literature.

Keywords: N. Gabdulin, researcher, drama, the works of scientists, research nakedeasy

Ибраева А.Д.,¹ Сатемирова Д.А.,² Сыздықов С. К.³

*^{1,2,3} Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан*

ДРАМАТУРГИЯ Г. МУСИРЕПОВА В ИССЛЕДОВАНИИ Н.ГАБДУЛЛИНА

Аннотация

В статье рассматриваются исследования Н.Габдулина. Среди научных выводов ученого анализируется его труд, посвященный драматургии Г. Мусрепова. Жанр драматургии сегодня растет и процветает. Известно, что есть новое творение, новые формальные поиски. Но в пути к новым поискам мы должны продемонстрировать преемственность произведений с последующими, новаторство традиций. В этом плане, конечно, особое место занимает драматическое творчество известного писателя Габита Мусрепова. В своих исследованиях Ныгмет Габдуллин в полной мере изучает тематико-идейную актуальность драматургии Габита Мусрепова, описание реалий реальной жизни, новаторский подъем нравственных, социальных, общественных проблем, связь сюжетной линии, характеров героев. Творчество Н.Габдулина в казахской литературе ценно как писательским искусством, так и исследовательским трудом. Труды ученого глубоко затрагивают многие вопросы, такие как развитие казахской прозы, характеры героев, эффективные аспекты преподавания литературы.

Ключевые слова: Н. Габдулин, исследователь, драматургия, труды ученых, исследовательское наследие

Кіріспе. Нығмет Габдуллин –ұлттық сөз өнерімізде қарымды қаламгерлігімен қатар, әдебиеттану мен сын саласының аса білгір маманы екені белгілі. Зерттеуші, ғалым ретінде әдебиеттану ғылымының салаларын жете зерделеумен бірге, өнімді еңбек етіп, соңында монографиялық деңгейде мол мұра қалдырды. Ғалымның әдебиеттану саласындағы сүбелі еңбегі “ Габит Мүсіреповтің драматургиясы“ (1964) атты тақырыптағы кандидаттық, “Қазіргі қазақ прозасында жаңа адамды бейнелеу проблемалары“ (1972) деген докторлық диссертацияларының ғылыми мән-мағынасы жоғары, сонымен қатар зерттеулері жан-жақты талданған мағыналы болып табылады. Зерттеулерінің бағыт-бағдары айқын әрі нақты, тақырыптық жағынан өзектілігі де бірден назар аудартады. Зерттеушінің

әдебиеттану мен сын саласындағы көптеген қырлары мен өзіндік көзқарасы да жіті танылды. Зерттеу жүйесі әдеби-теориялық мәселелер негізінде құрылып, ғылыми маңыздылығымен ауқымды сипат алды.

Бұл еңбектерден өзге, “Шығарма арқауы – шындық” (1968), “Замандас келбеті” (1972), “Уақыт сыры” (1981), “Ғабит Мүсірепов – драматург” (1982) т.б. зерттеу еңбектері төл әдебиеттің дамуын, көркемдік ерекшелігін, драматургияның бүгінгі хал-ахуалын кең көлемде аша түседі.

Осыған орай, белгілі әдебиеттанушы Р. Нұрғали былай дейді: “...драматургия туралы арнаулы еңбектерден Ә. Тәжібаевтың «Қазақ драматургиясының очеркі» (1964), Р. Рүстембекованың «Қазақ совет комедиясы» (1975), М. Дүйсеновтың «Қазақ драматургиясының жанр, стиль мәселесі» (1977), Е. Жақыповтың «Дастаннан драмаға» (1979), Н. Ғабдуллиннің «Ғ. Мүсірепов – драматург» (1982) зерттеулерін бөліп атау қажет [1, 6].

Әдістеме. Ғалым Н. Ғабдуллиннің мол мұрасы жазушылық шеберлігінен, әдеби зерттеулерінен жан-жақты, терең қарастырылуынан көрінеді. Профессор С. Қирабаев Н. Ғабдуллиннің кейбір қырларын былайша атап көрсетеді: “... Нығметтің сын, зерттеу еңбектері қазақ әдебиеттану ғылымының олқы беттерін толтыруға, ғылымының әлі зерттеліп үлгермеген проблемаларын тереңдей қарастыруға арналған. Ол кандидаттық диссертация қорғаған кезде қазақтың атақты драматургі Ғабит Мүсіреповтің бұл саладағы еңбектері арнайы зерттелмеген болатын. Оның жеке пьесалары сахнаға қойылған кезде үзіп-жұлып пікір айтумен шектеліп келгенбіз. Нығмет зерттеуі Ғабиттану туралы ғылымға жаңа беттер қосты. Жазушы пьесаларын талдау арқылы оның шығармашылық өнерінің беттерін толтырды, әдебиет тарихындағы орнын да айқындады. Зерттеу ұлттық әдебиеттің драма жанрындағы ізденістері мен табыстары туралы түйінді ойлар ұсынды” [2, 323-324]. Демек, ғалым Н. Ғабдуллиннің әдеби-зерттеушілік қырлары Ғ. Мүсірепов драматургиясын жан-жақты зерттеп, тартыс желісін, оқиға мазмұнын, драма заңдылықтарын, өмір мәнін ғылыми тұрғыдан зерделеп, тиянақты зерттеп, жүйелі бағалағаны айқын байқалады.

Профессор Н. Ғабдуллиннің «Ғабит Мүсірепов драматургиясы» (1982) атты зерттеуін қайта талдап, зерделеген тұста, оның бес тарауы («Драматургияға келу. “Қыз Жібек”, “Шарықтау. “Қозы Көрпеш – Баян сұлу”, “Соны арна. “Ақан сері – Ақтоқты”, “Жаңа асу. “Аманкелді”, “Тың желі. Болашаққа аманат») бағыт-бағдары, тақырыптық мән-мағынасымен, ғылыми парадигмалар негізінде драматургиялық категорияларды, кейіпкер мәселесін, конфликт пен тартысты айшықты-нақшпты қалыпта қарастырғаны көрінер еді. Драманың құрылымдық ерекшеліктері әрі композициялық құрылымы, қаһарман болмысы мен оқиға өрімі, қоғамдық тақырыптар, тұрмыстық көріністер, қаһарман мінезі, ой мен сөздің жүйелі ұштасуы, сөйлеу мәнері де негізгі рол атқарып, басқа да қырлары ашылады.

Драматургиялық шығармада оқиғалар біздің көз алдымызда дәл қазір болып жатқандай боп көрсетілуі үшін оған тамаша құрылған сюжет қажет. Егер геройдың характері оның іс-әрекеті негізінде айқындалмаса, кейіпкер тек қана оқиғаларды баяндаушы қызметін атқарса, драмалық шығармада оқушы мен көрушіні қызықтырарлық мағына жоғалады.

“Драматургиялық шығармада кейіпкердің сипаттарын олардың күрес үстіндегі іс-әрекеттері айқындайды. Драмалық герой белгілі бір мақсат үшін күреседі, оның осы мақсаты биік болып, соған орай іс-әрекеті де маңызды болса, характердің күші ерекше зор көрінеді. Пьесада адамның сезім күйлерін, жан толғаныстарын, арман-мақсатын және басқа ішкі қасиеттерін геройдың тек іс-әрекеттері ғана ашады. Қандай ғана әрекет-қимыл болмасын, ол белгілі бір мақсатты көздейді. Бірақ, әр кейіпкердің әр алуан іс-әрекеті оқшау-оқшау болмай, біріне-бірі тығыз байланыста өрбіп-дамиды, бүкіл іс-әрекет басты бір желінің бойына тартылады. Осылайша, өрілген оқиғалар барысы, кейіпкерлердің пьеса мазмұнының түйінді кезеңдерінде айрықша көрінген іс-әрекеттері автордың жақтап, қорғап отырған негізгі идеясын айқын танытады” [3, 154-155]. Бұл тұста, зерттеуші драматургияның қиын тұстары мен ерекше қырларын, оған терең ізденіспен, мол біліммен келу керектігін алға тартады. Пьеса тақырыбы мен табиғатын, оқиға желісі мен даму ретін, қоғамдық өзекті құбылыстарды, негізгісі боямсыз, ашық күйінде жеткізеді.

Нәтиже. Әдебиет зерттеушісі Н.Ғабдуллин әлемдік һәм ұлттық драматургия дамуын телқабыс сөз етіп, тиісті тұста ұлттық драма жанрының қалыптасуы мен даму үрдістерін де тілге тиек етеді. Кеңестік драматургия мен ұлттық әдебиеттегі осы жанрдың қалыптасуы мен даму арналарын, оның авторлары мен танымал туындыларын да тиісінше еске алады. Ал, Ғ.Мүсіреповтың драматургияға 30- жылдардың басында келгенін, оған дейін әңгіме жанрында өнімді еңбек еткенін еске алады [3,157]. Халық фольклоры мен жаңа өмір тақырыбының – драматургия жанрының қалыптасуы мен дамуына, театр өнерінің кең өріс алуына, реалистік туынды жасау жолында мол әсер-ықпалы болғанын да айрықша атайды [3, 159]. Осы аталған бағыттар – Ғ.Мүсіреповтің “Қыз Жібек” дастаны негізінде Жібек пен Төлегеннің арман-мұраттары, нәзік сезім мен махаббат азаттығы жайында кеңірек өріс алады. Сонымен қатар, Базарбай дәуірі, Бекежанның зұлымдығы әлемдік классикамен өзара салыстырылып, дастанның тақырыптық мәні байыпты бағаланады.

Ғ.Мүсіреповтің “Қозы Көрпеш-Баян сұлу” трагедиясы да халық әдебиеті материалы негізінде жазылып, ел аузындағы оқиға өрімі тың өрісте дамып, дәуірдің әлеуметтік жағдайымен байланыстырылып, адамгершілік пен зұлымдықтың қатаң күресі кең түрде көрініс береді. Осы жайттарды Н.Ғабдуллин әдеби сындағы бағалау-көзқарастар жиынтығын таразылау арқылы драма құрылысына, көркемдік аспектілеріне еркін ену арқылы жан-жақты ашады. Асылы, «Қозы Көрпеш-Баян сұлу» трагедиясы туралы орын алып келген: реалистік пьеса емес, романтикалық сарындағы пьеса,- деген қилы көзқарас пен әр түрлі ойларға өзіндік ойларын білдіреді [3, 166].

Ғалым келесі зерттеуінде – “Қозы Көрпеш-Баян сұлу” мен “Зұлымдық пен махаббат” (Шиллер) туындыларын, ішкі ұқсас болмыстарын, асыл сезім иірімдерін жан-жақты салыстырады. Қозы мен Баянның аяулы сезімдері

Фердинанд пен Луизаның асқақ махаббаттарымен қатар бірегей өріс алады. Олардың зұлымдықтың құрбаны болғанын әлеметтік құбылыстармен, өмір арнасымен жүйелі түрде бейнелейді.

Зерттеуші “Қозы Көрпеш-Баян сұлу” пьесасының қазақ сахнасында кең көлемде танылғанын, алау сезімді ту еткен махаббат дастаны дәрежесіне көтерілгенін де еске алады. Ал, Қарабайдың қатыгез әрі залым, Қодардың үстем тап өкілі болғанын, Жантықтың озбыр сипатын ашып, сараң қимыл-әрекетін мінез-құлық ерекшеліктерімен етене байланыстырып, ол көбінде өмір тоғысымен, оқиға көкжиегімен, тартыс желісімен жүйе құрап, өз ара сабақтастықта беріледі.

Сондай-ақ, ұлттық драматургиядағы тарихи тақырыптардың меңгерілуі – М.Әуезов, Ғ.Мүсірепов шығармашылығымен байланыстырылып, бұл ретте “Абай”, “Шохан Уәлиханов”, “Ыбырай Алтынсарин”, “Ақан сері-Ақтоқты”, “Майра”, “Біржан-Сара” т.с.с. туындылар қатар аталады. Ал, Ғ.Мүсіреповтің “Ақан сері –Ақтоқты” трагедиясында ақын-әнші орны, Ақан бейнесі, оның ғашығы-Ақтоқты тұлғасы кең түрде ашылады. Азаттық мұраттары, бостандық жолындағы әрекет-қимылдар жүйесі өмір-тағдыр аясында көрініс береді. Ақанды қуғындап, Ақтоқтыны мерт еткен әділетсіздік пен зұлымдықтың жиынтық көрінісі –Науан хазірет те феодалдықтың қалдығы ретінде әшкереленеді. Оның төңірегіндегі Жалмұқан, Сердәлі сипаттары да жағымсыз да жұғымсыз, күншіл хәм зұлым кейпінде беріледі. Негізінен, “Ақан сері –Ақтоқты” туындысындағы кейіпкерлер жүйесі екі бағытта айқындалады: “...бірі- халық өкілдері, екіншісі- халықты қанаушылар» [3, 223]. Мұндағы Ақан сері мен Ақтоқты бейнелері махаббат еркіндігі үшін күрескен қанаушылар заманында өмір сүрсе де бостандыққа ұмтылды. Сонымен бірге, Науандар дүниесіне қарсы - Балта, Балуан, Дәмелі, Сейіт т.б. ел жанашырлары ретінде көрініп, көпшілік қауымның есінде қалады.

Зерттеуші төңкеріс тақырыбын-Ғ.Мүсіреповтің “Аманкелді” драмасымен байланыстырып, 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалыстың сипатын – кезеңнің зор шындығы ретінде сөз етеді. Азаттық күресі – бас қаһарман Аманкелді бейнесі арқылы кең көлемде көрініс береді. Оның тарихи тұлға екендігі, адами мұраттары мен қайраткерлік қырлары, өзіндік болмысы мен мінезі, қасиет - белгілері кең түрде көрсетіледі. Аманкелді озбыр заманның запыраны мол, зиянды зардаптары, зомбылыққа толы сиқын, ел өмірі мен тұрмысына кері әсерін, соған наразылықпен қарсылықтың көрінісі ретінде танытады. Қанау мен қорлық, халыққа кері ықпалы Аманкелдінің ашу-ызасын туғызады. Генерал-губернатор фон Эверсманға Аманкелді қарсы тұрады. Азаттық мұратты, бақыт жолын, теңдікті қалайтынын батыл да, өжет, өршіл қалыпта жүйелі жеткізеді. «Аманкелді» драмасы өмірдің тарихи мәні мен шындығын, дәуір ақиқатын, заман шындығын кең түрде ашады. Аманкелді мен оның төңірегіндегілер қанаушылар қоғамын, революциялық күрес мәні мен шындығын терең түсінеді. «Аманкелді» драмасындағы ұнамды тұлғалар қатарында - Мұнайтпас, Тәуке, Тымақбай, Бану т.б. әрі халық өкілі, әрі азаттық жолына шыққан өкілдер ретінде көрініс беріп, көпшіліктің есінде қалады. Олар артық-кем тұстары бола тұра басты тұлғаның ісін, характерін зорайта түсуде үлесі мол. Олар негізінен заман шындығын терең сезінеді. Уақыт тынысына қал-қадерінше үн қосады. Осы орайда, зерттеуші түйіні: “Аманкелді” драмасы белгілі дәуірдің, сол кездің адамдары мен іс-әрекетінің шындығын, хал-ахуал, мінез-құлық сипаттарын жақсы көрсететін реалистік шығарма ” [3, 244].

Талқылау. Өз кезегінде Ғ.Мүсірепов бұл тақырыпқа әр кез оралып, қалам тартқаны анық. Жазушы еңбегіне ден қойсақ, “...мен білетін Аманкелді оңай тұлға емес. Ол «туа сала батыр болған, қырып сал да, жойып сал» батыр болмаған. Заманына лайық көзі ашық, парасат иесі болған кісі” [4, 104].

Зерттеу еңбегінің соңғы бөлімі – тарихи тың тақырыпқа құралған “Болашаққа аманат” драмасы тұрғысында баяндалады. Тарихи драмадағы басты кейіпкер, даңқты тұлға, атакты батыр – Сырым Датов. Оның елеулі есімі, өшпес ерлігі халыққа қызметі кеңірек қозғалады.

Жазушы, драматург Ғ.Мүсірепов “Болашаққа аманат” драмасында С.Датовтың азаттық жолындағы күресін бар болмыс-бедерімен, әрекет-қимылымен кеңірек көрсетеді. Сырымның өнеге-парасаты, жан дүниесінің ерекше сезімталдығы оның азаттық жолындағы ерен еңбегін, шындықты аңсайтынын анық аңғартады. Ол, әсіресе сүйгені - Торғынға ықпалы мен сыйластығынан де көрінеді. Себебі, Торғын - аяулы жар, нәзік және ардақты. Зұлымдық пен залымдыққа, қатыгездік пен қиянатқа қарсы.

Ал, патша әкімдері мен сұлтандар С.Датовтың әрекетіне бөгет жасайды. Драмадағы өмір белесі, оқиға желісі, тартыс кезеңі де осы тұста анық көрініс табады.

Жалпы, қазақ даласына билік жүргізіп, озбырлық-өктемдік саясатын анық та батыл танытқан патша әкімдерінің (атаман, полковник) ұрда-жық, содырлы-сиықсыз саясаты - халық наразылығын, Сырым батыр мен оның сенімді серіктері тарапынан да қарсылыққа ұшырайды. Зерттеуші бұл тұсқа қатысты көзқарасын былай білдіреді: “ ... драмада қаһармандар арасындағы тартыс ашық көрінеді, іштен үнгіп, жасырын да өтіп жатады. Драматург тартыс тармақтарын бытыратпай дамытып, негізгі желіге сабақтап отырады” [3, 252].

Осы орайда, айта кетсек, атакты драматург Ғ.Мүсіреповтің өзіндік қағидасы бар: “...сахнада герой әр ойын аяқтап, түттеп сөйлеу керек. Қасындағасын ойландыра сөйлеу керек, әр мәселеде екі-үш түрлі шешім бар, сол шешімдерді өзгелер де ойлансын.

Алған оқиғаны түттеп тастау да шешім емес, оқиғаның қалай шешілерін көрушіге қалдыруға болады, тұспалдап қалдыруға болады” [4, 507].

Анығында, қаламгер Ғ.Мүсіреповтің шығармашылық мұрасы бай әрі байтақ әлем. Тақырып табиғаты мен сипаты, жанр жүйесі мен көркемдік стилі, қаһармандар болмысы, тіл мүмкіндіктері, сөз құнары мен қасиеті де бірден назар аудартады. Академик У.Қалижанов тап басып танығанындай: “...Ғабан кейіпкерлерін жазбай танысың. Олар өз заманының, өз уақытының көркем бейнесі ретінде қазақ әдебиетінің шоктығын биіктетіп

тұр. Көркем әдебиетіміздің тамаша үлгілері ретінде Ғ. Мүсірепов туындыларының қазақ әдебиетінің алтын қорынан берік орын алғаны халқымыз үшін мақтаныш. Уақыт керуені тоқтамай үздіксіз жылжып жатыр, ал қара сөзбен айшықталған әсем ойлар, көркем көріністер санамызда өшпестей болып нұрланып тұра бермек. Ғабеннің туындылары ескірмейді, бүгінгі жиырма бірінші ғасырдың оқырмандары үшін де тозаң тимеген алмастай жарқырай береді» [6,58].

Қорытынды. Шындығында, ғалым Н. Ғабдуллиннің “Ғабит Мүсірепов драматургиясы” атты еңбегі қазақ әдебиетіндегі қайталанбас, тың, оқшау тұрған зерттеулер қатарында. Жанр табиғатына терең бойлаған зерттеушінің аталған еңбектері қазақ драматургиясының тарихын жасады. Сонымен қатар, қазақ әдебиеті төрінде ерекше орын алар парасатты ғалымның зерттеушілік мұралары елеулі еңбектер қатарына жатады [6,7].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Нұрғали Р. Арқау. I-том. – Алматы: Жазушы, 1991. - 576 бет
- 2 Қирабаев С. Н. Ғабдуллин. – Қазақ көркем сөзінің шеберлері. – Қарағанды: Экожан, 2010. – 512 бет
- 3 Классикалық зерттеулер. Көп томдық. 31-том. - Алматы: Әдебиет әлемі, 2014. - 412 бет
- 4 Мүсірепов Ғ. Әдебиет – кәсіп емес, өнер. – Алматы: Жалын, 1987. – 124 бет
- 5 Мүсірепов Ғ. Тұтқын қыз. – Алматы: Балауса, 1993. – 512 бет
- 6 Қалижанов У. Ойкөз. - Алматы: Тау - Самал, 2012. – 424 бет
- 7 Таңжарықова А., Сатемирова Д., Келгембаева Б. Қазақ прозасындағы мифтің көркемдік қызметі//ҚазҰПУ Хабаршысы, филология ғылымдары сериясы 2020 №2(72). Б-366-371.
- 8 Әбдіғазизұлы Б., Абиыр Қ. Тарихи тұлға және деректілік ҚазҰПУ Хабаршысы, филология ғылымдары сериясы 2020 №1(71). Б-279-286.

References:

1. Nūrǵalı R. Arqau. I-tom. – Almaty: Jazuşy, 1991. - 576 bet
2. Qirabaev S. N. Ğabdullin. – Qazaq körkem söziniñ шеберлері. – Qaraǵandy: Ekojan, 2010. – 512 bet
3. Klasikalıyq zertteuler. Köp tomдық. 31-tom. - Almaty: Ädebiet älemi, 2014. - 412 bet
4. Müsreprov Ğ. Ädebiet – käsip emes, öner. – Almaty: Jalyn, 1987. – 124 bet
5. Müsreprov Ğ. Tütqyn qyz. – Almaty: Balausa, 1993. – 512 bet
6. Qalijanov U. Oiköz. - Almaty: Tau - Samal, 2012. – 424 bet
7. Tañjaryqova A., Satemirova D., Kelgembayeva B. Qazaq prozasındaǵy miftiñ körkemdik qyzmeti//QazÛPU Habarşysy, filologia ǵylymdary seriesy 2020 №2(72). B-366-371.
8. Äbdıǵaziüly B., Abiyr Q. Tarihi tülǵa және derektilik QazÛPU Habarşysy, filologia ǵylymdary seriesy 2020 №1(71). B-279-286.

МРНТИ 14.07.07

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7804.51>

Иманғали Ө.¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

ШЕРХАН МҰРТАЗАНЫҢ «ТӘУЕКЕЛ ТОЙ» ӘНГІМЕСІНІҢ ПОЭТИКАСЫ

Аңдатпа

Осы заманғы қазақ көркем әдебиетінің алатаудай заңғар биігі, қазақ сөз өнерінің кемелденуі мен шымырлануына өлшеусіз үлес қосқан талантты жазушылардың бір де бірегейі – Шерхан Мұртаза. Қаламының ұшымен халықтың өткені мен бүгінінің сан-қилы тағдырын тебірене, күйіне, сүйіне суреттеген жазушының әдеби мұрасының ішінде, шағын жанр әңгімелерінің, әдебиетімізде алар орны ерекше.

Еліміз тәуелсіздігін алып, ұзын құрық, кең тұсауға қол жеткізген тұстан бері, ширек ғасырдан астам уақыт өтті. Осы мезгілге дейінгі ұлт басынан өткен өмір шындығын көркем шындыққа айналдыру үшін қызмет ету – жазушының басты міндеті. Себебі, жазушының ең асыл мұраты – халық мүддесі [1,14]. Осыны ескерсек, Шерхан Мұртазаның тәуелсіздік таңы атқаннан кейінгі жазған әңгімелерінде қазақ халқының өмір соқпағындағы түйткілдер мен келеңсіздіктер, дарақылықтар мен даңғойлықтар реалистік тұрғыда, ашты әжу сарказммен, жұмыр да тартымды етіп айшықталған.

Мақалада жазушының «Тәуекел тойы» әңгімесіне әдебиет теориясына сүйене отырып, талдау жасалған. Әңгімелердің сюжеттік-композициялық құрлымын талдау арқылы, шығарманың идеялық мазмұны терең талданады.